

JARIBIO LA MTHANI WA PAMOJA LAIKIPIA MASHARIKI

Hati ya Kuhitimu Elimu ya Sekondari nchini Kenya

102/3

KISWAHILI

Karatasi ya 3

FASIHI

AGOSTI 2022 - Muda: Saa 2^{1/2}

KIDATO CHA NNE

JINA _____ NAMBARI _____ MKONDO _____

SAHIHI YA MTAHINIWA _____ TAREHE _____

Maagizo

- (a) Andika jina lako na nambari yako ya mtihani katika nafasi ulizoachiwa hapo juu.
- (b) Tia sahihi yako kisha uandike tarehe ya mtihani katika nafasi ulizoachiwa hapo juu.
- (c) Jibu maswali **manne** pekee.
- (d) Swali la **kwanza** ni la **lazima**.
- (e) Maswali hayo mengine matatu yachaguliwe kutoka sehemu nne zilizobaki; yaani: Tamthilia, Kigogo, Ushairi na Fasihi Simulizi.
- (f) Usijibu maswali **mawili** kutoka **sehemu moja**.
- (g) Majibu yote **lazima** yaandikwe kwa lugha ya Kiswahili.
- (h) Majibu yote **sharti** yaandikwe kwenye nafasi ulizoachiwa katika kijitabu hiki cha maswali.
- (i) **Karatasi hii ina kurasa 9 zilizopigwa chapa.**
- (j) **Watahiniwa ni lazima wahakikishe kwamba kurasa zote za karatasi hii zimepigwa chapa sawasawa na kuwa maswali yote yamo.**

Kwa Matumizi ya Mtahini Pekee

Swali	Upeo	Alama
1	20	
	20	
	20	
	20	
Jumla		

SEHEMU A: HADITHI FUPI

1. LAZIMA

Shibe Inatumaliza : Salma Omar Hamad

. “Kwa hakika ... wanajituma na kujitutumua kwa uzalendo wa taifa lao.”

- a) Eleza muktadha wa dondoo hili. (alama 4)
- b) Taja na kufafanua sifa zozote nne za warejelewa kwenye dondoo hili. (alama 4)
- c) Onyesha kinaya kinachojitokeza kwenye dondoo hili ukirejelea hadithi nzima. (alama 12)

SEHEMU B TAMTHILIA

P. Kea: Kigogo

2. “Mmesikia? Hamtatuletea wazimu wenu hapa! Nendeni kama mmekuja kutuhasimu.”

- i. Eleza muktadha wa maneno. (alama 4)
- ii. Jadili umuhimu wa msemaji kwa hoja nne. (alama 4)
- iii. Fafanua mbinu ya lugha iliyotumika. (alama 2)

b. Kenga alichangia pakubwa msiba wa Wanasagamoyo. Thibitisha kwa hoja zozote kumi. (alama 10)

AU

3. (a) Fafanua jinsi mwandishi wa Kigogo alivyofanikisha matumizi ya Majazi. (alama 10)

(b) Ukiukaji haki na uvunjaji sheria ni mambo yaliyokithiri katika jimbo la Sagamoyo. Thibitisha.

(alama. 10)

SEHEMU C: RIWAYA

Matei: Choji La Heri

jibu swali la 4 au 5

4. . “Vipi binadamu anavyoweza kuyazoa maji yaliyomwagika?

- a. Eleza muktadha wa dondoo hili (alama 4)
- b. Tambua mbinu ya lugha iliyotumika (alama 2)
- c. Jadili sifa tatu za msemaji (alama 3)

d. Hakiki jinsi binadamu alivyomwagikiwa na maji katika Riwaya (alama 11)

AU

5. Baada ya dhiki faraja. Onyesha ukweli wa methali hii kama unavyodhihirika kwenye riwaya (alama 20)

SEHEMU E: USHAIRI

jibu swali la 8 au 9

6. Hajaliwi

1. Hayawi hayawi huwa! Wahenga kweli kanena,
Moyoningu nimejava, na kihoro kingi sana,
Machozingu nayatowa, natunga kisasina
Mvulana hajaliwi, sasa ni ndege wa Mola!
2. Mtoto awe kiume, anateswa hadharani,
Kimalezi ndo niseme, haki zake kumuhini,
Twajioneya kinyume, zinavyodai kampeni,
Mvulana hajaliwi, sasa ni ndege wa Mola!
3. Elimu nzuri ni kike, kiume achiwa Mungu,
Ni wazi yabainike, haki zetu ndo ukungu,
Ni nani sihuzunike, kujuwa yalo uchungu?
Mvulana hajaliwi, sasa ni ndege wa Mola!
4. Alama ya chuo kuu, ya msichana i chini,
Walimu wetu wakuu, wamekubali kwa nini?
Si mambo yalo nafuu, kutubaguwa yakini,
Mvulana hajaliwi, sasa ni ndege wa Mola!
5. Vyombo habari sikiza, waume eti jambazi!
Ni waovu vyaeneza, wezi wa mbuzi na ndizi,
Lakini kike wakaza, ya murwa pasi na ajizi,
Mvulana hajaliwi, sasa ni ndege wa Mola!
6. Vitani ndo twapelekwa, usalama kuulinda,
Hayasikizwi matakwa, ila kuteswa ja punda,
Wengi wetu wanatekwa, na anasa kuziponda,
Mvulana hajaliwi, sasa ni ndege wa Mola!
7. Vibarua ni faradhi, na gange zote sulubu,
Kweli hatari maradhi, tuso pewa matibabu
Nchini hatuna hadhi, mezungwa na masaibu,
Mvulana hajaliwi, sasa ni ndege wa Mola!

8. Mzomzo wafadhili, watambua wasichana,
Kuwinda ajira kweli, apata wa kike jina,
Lo! Huno ndo ukatili, ulokithiri na nena,
Mvulana hajaliwi, sasa ni ndege wa Mola!
(Na J.M Wanjagi Kutoka Taifa Leo 10/03/2012)

Maswali

- a) Eleza maudhui ya mtunzi wa shairi hili. (Alama 4)
- b) Hili ni shairi ni la bahari gani? Eleza (Alama 2)
- c) Andika ubeti wa kwanza kwa lugha nathari (Alama 4)
- d) Onyesha idhini ya mshairi inayojitokeza katika shairi hili. (Alama 2)
- e) Huku ukitoa mifano mwafaka, taja mbinu za lugha zilizotumiwa. (Alama 4)
- f) Eleza kanuni zilizotumiwa kusawiri ubeti wa sita (Alama 4)
- g) Eleza maana ya maneno haya kama yalivyotumiwa katika shairi (Alama 2)
- i) Gange
- ii) Faradhi

AU

7. Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali

Bustani za jadi

Maua ya kuchezea vipepeo

Na pua kufurahisha

Sasa ni mabaki ya kumbukumbu

Za yaliyojiri hapa

Na kukiacha kijiji kinywa wazi.

Hapa walimpiga mwereka

Dada yangu; mdogo wangu

Shuleni akitoka

Na mkoba wa kilo nzito za vitabu

Chini akakandamiziwa

Wakachana mbuga na wake ubikira!

Pale kando ya mto
Walimvizia na kumburura shangazi
Binamu zangu wadogo wakiona
Marinda wakamchania
Kabla ya kumtia kidonda shangazi
Naye ami kumchania kovu moyoni!

Ni hapa kando ya barabara kuu
Ambapo nyanyangu walimshika mkono
Uchochoroni wakamburuta
Na kumfanya kujutia
Bahati mbaya ya kuishi kwingi
Akaganda uchochoroni
Hadi alipoletwa nyumbani kesho yake
Na wachungaji wa machungani.

Si hapa walipomshurutisha mama
Chini wakamkanyagia
Kama kuku wa kuchinja
Baada ya yake sidiria kuikata?
Si hapa sebuleni mwetu?

Si hapa sokoni
Nilipopata vazi la stara
La wangu mke mpendwa
Lililokatwa yake mihimili?
Yule kichaa wa mwetu sokoni.
Akawa kichwani amelivaa
Na kuimba wimbo wa maombolezi
Huku wanakijiji wakimpuuza
Na watoto kumcheka?

Ni hapa ambapo usiku ulipoingia
Hawakusita kuhakikisha kuwa
Yule kichaa amawazalia mtoto
Na kujitia kundini kushangaa
Kilichomtuma atake kujifungua!

(Timothy Arege)

Maswali

- a) Tambulisha nafsini katika shairi hili. (alama 2)
- b) Eleza dhamira ya mshairi. (alama 2)
- c) Fafanua mbinu za kimtindo zinazojitokeza katika shairi hili. (alama 5)
- d) Bainisha aina za taswira katika shairi hili. (alama 4)
- e) Onyesha toni ya mshairi. (alama 2)
- f) Onyesha matumizi ya mishata katika shairi hili. (alama 1)
- g) Fafanua muundo wa shairi hili. (alama 4)

SEHEMU E: FASIHI SIMULIZI

8. Soma kifungu kisha ujibu maswali

“Magwiji wa uwanda mpana wa tamaduni za kiafrika: wazee walioila chumvi wakabobea katika falsafa za turathi zetu, maghulamuni wenye misuli tinginya na vifua vya mfumbata vinavyostahimili hujuma za kila nui na malaika wa kike waliosheheni mizinga na chemichemi ya urembo, nawasabahi. Wazamani waliamba kuwa mwacha mila ni mtumwa. Turathi zetu ni uhai. Turathi zetu ni msingi wa ubinadamu wetu. Turathi zetu zina beba mustakabali wetu. Tuzienzi kama tuienzivyo asali.”

- (a) (i) Tambua **kipera** cha utanzu wa mazungumzo kinachohusishwa na kifungu hiki. (alama 1)
- (ii) Thibitisha jibu lako katika (i) kwa mifano yoyote **mitatu**. (alama 3)
- (b) Iwapo umehudhuria utendaji wa kipera hiki Nyanjani eleza sifa **tano** za utendaji utakazoziona zisizojitokeza kwenye kifungu. (alama 5)
- (c) Taja na ueleze miktadha **minne** ambamo kipera hiki kinaweza kutumiwa kwa jamii ya kisasa. (alama 4)
- (d) Eleza sifa zozote **nne** za jamii ya nafsini katika utungo huu. (alama 4)
- (e) Eleza njia **tatu** za ukusanyaji wa data unazoweza kutumia kukusanya data kuhusu kipera hiki. (alama 3)